

סוכה התורה

נר חנוכה בעומק עשרים אמה // ר' נתנאל כהן

בפרשתנו מופיע סיפור השלכתו של יוסף לבור על ידי אָחיו: "וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכְהוּ אֹתוֹ הַבְּרֶה וְהַבּוֹר רָק אֵין בּוֹ מַיִם" (בראשית לז, כד). פרשני התורה עמדו על הכפילות שישנה בפסוק: "הבור ריק" ו"אין בו מים". רש"י על אתר ביאר:

ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים? מה תלמוד לומר 'אין בו מים' - מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. עפ"י רש"י התורה חידדה לנו שלמרות שיוסף הושלך לבור, עדיין הוא לא יצא מכלל סכנה. אך לכאורה, פירושו של רש"י תמוה, שכן התורה מבהירה שכוונת ראובן הייתה להציל את יוסף, וא"כ לא יתכן שהיה מציע להשליכו לבור שיש בו נחשים ועקרבים¹:

"וַיֹּאמֶר אֶלְהֶם רְאוּבֵן אֶל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּתֶדְבֶר וַיֵּד אֶל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ לְמַעַן הִצִּיל אֹתוֹ מִיָּד אֶל אָבִיו" (שם, כב). על תמיהה זו עונה הרמב"ן, שראובן ואָחיו לא ידעו על קיומם של הנחשים והעקרבים, שכן אלו התחבאו בחורים שבתוך הבור, או שהבור היה עמוק ולא היה אפשר לראות את קרקעיתו.

השל"ה הקדוש ור' צדוק הכהן מלובלין חידשו, כי כאשר חל מועד במהלך ימי השבוע יש למועד קשר לפרשה שלפניו. אם כן, עלינו להבין מהו הקשר בין פרשת וישב לחג החנוכה?

כדרכו בפירושו על התורה, רש"י הסתמך על מימרא שרב כהנא מביא בשם רב נתן בר מניומי במסכת שבת (כב ע"א):

"ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום: מאי דכתיב 'והבור ריק אין בו מים'...? אלא מה תלמוד לומר 'אין בו מים' - מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו". מימרא זו מופיעה באמצע דיון העוסק בנר החנוכה. קדמה לה מימרא נוספת, גם היא של רב נתן בר מניומי ומשמו של רב תנחום: "נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי", ולאחריה נמשך הדיון בדיני חנוכה.

השאלה המתבקשת על דברי הגמרא היא, מדוע בחרה הגמרא להביא את המימרא העוסקת בבור אליו הושלך יוסף באמצע הדיון על הלכות חנוכה? ניתן לבאר בפשטות כי כך דרכה של הגמרא להצמיד זו לזו מימרות שאמר חכם אחד, גם אם אלו עוסקות בנושאים שונים לגמרי. לעומת הסבר זה הציע הרב ברוך הלוי אפשטיין, בספרו תורה תמימה, קשר תוכני בין המימרות.

בפסוק שבו מופיעה הכפילות, משמש השורש ש-ל-כ: "וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכְהוּ אֹתוֹ הַבְּרֶה וְהַבּוֹר רָק אֵין בּוֹ מַיִם". בעל תורה תמימה מציין שלשורש זה משמעות מסוימת ומדויקת הנלמדת מפירוש קדום ואלמוני למסכת תמיד: "דאין השלכה פחות מעשרים אמה". אם כן, בשימוש במילה "וישליכו" התורה רומזת לנו שהבור היה בעומק עשרים אמה לפחות. מידת אורך זו, עשרים אמה, איננה מקרית. בתחילת מסכת סוכה (ב ע"א) מסביר רבא מדוע על הסוכה להיות נמוכה מעשרים אמה: עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלטא בה עינא" (משום שאין העין שולטת בה).

כלומר, במרחק עשרים אמה ומעלה עינו של האדם מתקשה לזהות דברים בבירור. אם כן, אפשר לראות בדרשה של בעל תורה תמימה הרחבה להסברו של הרמב"ן שהבאנו לעיל: הבור היה עמוק מעשרים אמה, והעין אינה שולטת במרחק כזה, ועל כן לא יכלו אחי יוסף לראות את הנחשים והעקרבים שבתחתית הבור.

כך נוכל לענות על השאלה בדבר הקשר בין שתי אמירותיו של רב נתן בר מניומי משמו של רב תנחום - זו העוסקת בנר חנוכה וזו העוסקת בבור שאליו הושלך יוסף. התשובה היא ששניהם עוסקים במידת האורך עשרים אמה, אשר לעין "אין שליטה" מעבר לה. במקרה הראשון גובה הנר צריך להיות פחות מעשרים אמה, ובמקרה השני עומק הבור היה יותר מעשרים אמה, ועל כן לא ראה ראובן את הנחשים והעקרבים שהיו בו.

אולם הסברו של התורה תמימה צריך ביאור, שכן בעוד שלגבי בורו של יוסף שייך להגיד שהאחים לא הצליחו לראות בבירור את הנחשים והעקרבים בגלל המרחק ותנאי הראיה, לגבי נר חנוכה שמונח בגובה של כ' אמה - לא שייך להגיד זאת, שכן ראייתו של האדם אינה מוגבלת למרחק זה, ועם מעט מאמץ יוכל האדם להתבונן ולראות למרחק רב, וכפי שמוכח מהמשנה (יומא טז ע"א) המתארת את סדר השלכת השעיר המשתלח מן הצוק "עומד מרחוק (=מיל) ורואה את מעשיו"².

המשך חכמה מבאר את הקשר בין שתי האמרות של ר' תנחום בטוב טעם ודעת. יסוד דבריו הוא, שרבי תנחום בא להסביר את גדר הברכה, שמברכים על נר חנוכה - "שעשה נסים לאבותינו", שהיא דומה לברכה שמברך אדם על מקום שהוא רואה שנעשה לו בו נס: "שעשה לי נס במקום הזה". לגבי ברכה זו מביא הבית יוסף (או"ח סוף סימן ריח) את דברי האבודרהם, שברכה זו נאמרת דווקא על נס שיצא מדרך הטבע, כאשר רואה האדם את המקום שארע בו הנס³.

// המשך בעמוד שלפני האחרון //

¹ תמיהה זו על רש"י מתעצמת, כשאנו משווים את פירושו לזה של האברבנאל, הסובר שהכפילות בפסוק מדגישה בפני הקורא שיוסף לא היה חשוף לסכנה בעודו בבור: "אין בו מים" - כי אם היו שם מים היה נטבע ומת". כך, כדרכו, האברבנאל מאמץ קו פרשני הקרוב לפשוטו של מקרא, ובמקרה זה גם תואם את רצונו של ראובן לשמור על חיי יוסף.

² חשבתי אולי לתרץ שהתורה תמימה מדבר על ראייה בחושך, שאז יותר מסתבר לומר שיקשה לזהות בצורה ברורה נר חנוכה, ובודאי נחשים ועקרבים שנמצאים בתוך בור.

³ אולם בשו"ע הביא שיש חולקים, והסיק שבמקרה שנעשה לו נס שאינו יוצא מגדר הטבע, טוב לברך בלא שם ומלכות.

בלא שום הפסק כלל. אלא שבשעת התפילה המעשית, הרי התפילה הנשמית התדירית היא מתגלה בפועל.

לפי הרב קוק, תפקיד התפילה הוא בעצם עשיית חסד עם הנשמה, כיצד? על ידי שאנו נותנים לה אפשרות לבטא את עצמה במילים. רצונה החזק של הנשמה הוא לגלות את אורה בעולם, ובעזרת התפילה אנו מאפשרים לה לעשות זאת.

רעיון מעט דומה אך שונה למהות התפילה, מצינו שכתב ריה"ל בספר הכוזרי (מאמר שלישי, ה):

ונמצא שאין תפילת החסיד דבר שבמנהג או שבהרגל, כשירת הזרזיר והתוכי, אלא שכל מלה מחשבה עמה וכונה בה. בדרך זו תהיה שעת התפילה לחסיד כגרעין הזמן זפריז, ושאר השעות תהיינה לו כדרכים המוליכות אל שעה זו, שלבואה הוא מצפה, כי על ידה הוא מדמה אל העצמים הרוחניים ומתרחק מן הבחמיים... והנה ערך כל אלה לנפש הוא כערך המזון לגוף, שכן תפילת אדם טובה לנפשו, כשם שהמזון תועלת לגופו... אך בשעת התפילה מטרה האדם את נפשו מכל מה שעבר עליה בינתיים ומכין אותה לקראת העתיד.

לפי ריה"ל, התפילה היא אמצעי של האדם להתרחק מהגשמיות, לדבוק יותר ברוחניות ולתקן עצמו. השפעת התפילה ניכרת גם אחר סיומה, לכל אורך יומו של האדם. התפילה היא צורך הכרחי לנפש - כמו המזון לגוף.

גם רבי נחמן מברסלב (קיצור ליקוטי מוהר"ן, פ"ד), רואה בתפילה אמצעי לדבוק בה:

דע שעיקר התחברות ודביקות להשי"ת הוא על ידי תפילה. כי תפילה היא שער שדרך שם נכנסין להשי"ת ומשם מכירין אותו, כי תפילה היא מלכות ותפילה לשון התחברות.

לפי תירוץ אלו אנו מתחילים להבין את המשמעות של התפילה וחשיבותה לבני האדם ולנשמה שבקרבם, אבל קשה - מדוע שהקב"ה ייתן חשיבות כל כך גדולה לתפילה יותר משאר המצוות, ועוד עד כדי כך שמתאוה לה (כמבואר לעיל)?

נוכל ליישב זאת מתוך ביאורו של המהר"ל בספרו נתיבות עולם (נתיב העבודה פרק א, בפסקה המתחילה 'זבמדרש') לסוגיא מהותית זו:

כי כל ענין העבודה מורה שהכל נקנה אל השם יתברך והוא שלו... וכן התפלה שמתפלל לפניו כמו עבד שמתפלל לפני אדון שלו על צרכיו אשר הוא מבקש ובוזה נראה כי האדם צריך לו... ולכך התפלה היא עבודה גמורה שמורה שהאדם נתלה בו יתברך ולכך הוא שלו... כי הוא יתברך רוצה בעבודה אשר העבודה מורה כי הוא יתברך אחד והכל שלו וזה מורה על השלמתו, ולפיכך מתאוה לתפלתן של צדיקים כמו מי שמתאוה אל השלמתו.

המהר"ל מבאר שמהות התפילה היא בעצם לייחד שמו של הקב"ה בעולם, שכן בכך שהאדם תולה כל צרכיו ובקשותיו בקב"ה, בזה הוא מראה שהוא היחיד בעולם שיכול לסייע ובוזה מייחד שמו.

זו גם הסיבה שהקב"ה כ"כ מתאוה לתפילת צדיקים עד כדי שעשה את אבותינו עקרים, שכן זו הראיה על שלמותו של ה'. ובפרט כאשר צדיקים, שנמצאים בדרגה גבוהה והם יסוד העולם, מראים עצמם תלויים בקב"ה.

לסיכומם של דברים הצגנו כמה ממשמעויות התפילה:

1. קרן אורה - לשבח את הקב"ה על טובו וחסדיו הגדולים.
2. אמת ליעקב - לבקש מהקב"ה שימלא חסרונו הגשמי, על מנת שנוכל לעבודו בצורה טובה יותר.
3. הרב קוק - לתת לנשמה להתבטא בעולם.
4. ספר הכוזרי - אמצעי להתרחק מהבהמיות ולדבוק ברוחניות.
5. מהר"ל - לייחד שם ה' בעולם על ידי שאנו מראים תלותנו בו.

טעמים רבים נוספים יש לתפילה, והמשותף לכולם, שחוץ מהמשמעות הרבה שיש לה על הגשמיות של האדם, ע"י מילוי צרכיו, יש בה משמעות גדולה ביותר לעניינים הרוחניים. ובלבד שיכוין לבו לשמים (שם, לא ע"א).

התפילה חשובה מאד, ואחד הביטויים המפורסמים לכך היא ממה שהמשנה מתארת את הכנתם של חסידים הראשונים (ברכות ל ע"ב):

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים.

וכן מצינו שהיו שוהים שעה אחת גם אחר התפילה (שם לב ע"ב):

תנו רבנן: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת. וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה, תורתן היאך משתמרת, ומלאכתן היאך נעשית? אלא מתוך שחסידים הם - תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת.

אנו רואים שחז"ל לא תפסו את התפילה, חלילה, כדבר שולי שיש לסיימו מהר ולחזור בחזרה ללימוד, אלא כדבר מהותי שיש לעשותו בהתבוננות רבה ובאריכות.

גם ביחס למעשים טובים, מתבאר שהתפילה גדולה מהם, כמבואר שם:

אמר ר"א: גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממה רבינו, אע"פ כן לא נענה אלא בתפלה, שנאמר: אל תוסף דבר אלי, וסמך ליה, עלה ראש הפסגה.

מקור נוסף לחשיבותה של התפילה אנו מוצאים לגבי אבותינו הקדושים במסכת יבמות (סד ע"א): "א"ר יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים."

על אף חשיבותה הרבה, כבר בתקופת חז"ל היתה תופעה שאנשים זלזלו בתפילה, על אף שהיא דבר שנמצא ברומו של עולם, כמבואר שם (ו ע"ב):

א"ל ההוא מרבנן לרב ביבי בר אבין, ואמרי לה רב ביבי לר"נ בר יצחק: מאי כרם זלת לבני אדם? א"ל: אלו דברים שעומדים ברומו של עולם [רש"י: כגון תפילה שעולה למעלה] ובני אדם מזלזלין בהן.

יש לשאול, מה מהותה של התפילה, שעושה אותה כה חשובה?

תחילה נראה את הגמרא במסכת תענית (ב ע"א) שבה מתחדש לנו שתפילה היא בעצם עבודת ה' - עבודה שלב:

תניא: לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב - היא אומר זו תפלה.

והשאלה העולה מכאן - והרי עיקר התפילה זה בקשת צרכים גשמיים של האדם על עצמו, וכיצד ניתן לקרוא לה עבודת ה'?

מצינו מספר תירוץ חשובים לשאלה זו. אחד מהם בקרן אורה (שם): "עיקר העבודה הוא לשבח לשמו הגדול על טובו וחסדיו הגדולים". דהיינו, חלק השבח שבתפילה נחשב לעבודת ה', ועל שמו נקראת כל התפילה עבודת ה'.

אך עדיין קשה, שהרי עיקר התפילה זה בקשות האדם על עצמו, וזה לכאורה לא חלק מעבודת ה', וכיצד ניתן לקרוא לכל התפילה עבודת ה'?

גם ר' יעקב מליסא בפירושו על הש"ס "אמת ליעקב" עסק בשאלה זו, ובתירוץ מתיישב גם קושי זה:

...שכל תפלתנו שאנו מתפללין על בני חיי ומזוני אינו ראוי להיות שיהיה לשום הנאת הגוף והחומר... רק החיוב הוא, שיהיה עיקר כונתנו בתפלתנו על בני חיי ומזוני בכדי שיסיר מאתנו הסיבות המונעות אותנו לעבוד עבודתנו, ושיהיה אהבת עבודת השם בוער בלבנו... לזה, ראוי להקרא לתפלה עבודה שלב, כיון שכל עיקר התפלה הוא בשביל שמתאוה בלבנו לעבוד עבודת השם.

אכן, אם האדם חושב על עצמו ולכן הוא מבקש צרכיו הגשמיים אין זה נקרא עבודת ה', אבל אם האדם מבקש את הדברים על מנת שיוכל לעבוד את הקב"ה בצורה טובה יותר, אז אותה בקשת רחמים הופכת להיות ממש חלק מעבודת ה' של האדם.

תפקיד נוסף של התפילה מגלה לנו הרב קוק בהקדמה לסידורו "עולת ראייה" (ח"א עניני תפילה עמ' יא):

אין התפילה באה כתיקונה כי אם מתוך המחשבה שבאמת הנשמה היא תמיד מתפללת. הלא היא עפה ומתפרקת על דודה

תשובות לפרשת וישלח:

- א. כאשר מנחו שואל את המלאך לשמו, הוא עונה את אותה תשובה שהמלאך עונה ליעקב: "למה זה תשאל לשמי" (שופטים יג, ח).
- ב. כאשר גדעון רודף אחר זבח וצלמונע, אנשי סוכות ופנואל מסרבים לשתף אתו פעולה, ובסוף המלחמה גדעון חוזר ומעניש אותם (שופטים ח).
- ג. בסוף ספר יהושע (כד, לב) מסופר על העלאת עצמות יוסף וקבורתם "בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה".
- ד. חמשת המקומות (הנוספים למלחמה בשכם) בהם מוזכר הביטוי "ויהי ביום השלישי":
 1. בפרשת השבוע הנוכחית - שחרור שר המשקים - "ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה".
 2. במעמד הר סיני - "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר" (שמות יט, זז).
 3. כאשר דוד מתבשר על מות שאול - "ויהי ביום השלישי והנה איש בא... ובגדיו קרועים ואדמה על ראשו" (ש"ב א, ב).
 4. משפט שלמה - "ויהי ביום השלישי ללדתי, ותלד גם האשה הזאת" (מ"א ג, ח).
 5. אסתר - "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות" (אסתר ה, א).
- ה. "הסירו את אלהי הנכר מתוכם" נאמר בשמואל א' (א, ז), לאחר השבת הארון. "הסירו את אלהי הנכר אשר בקרבכם" נאמר ביהושע (כד, כג), בנאום יהושע בשכם לפני מותו.

שאלות לפרשת וישב:

- א. בפרשה מסופר שיעקב מכין ליוסף 'כתונת פסים'. איפה עוד מוזכרת 'כתונת פסים', ומה סימלה כתונת זו?
 - ב. אחי יוסף מטיחים בו "המלוך תמלוך עלינו...". באיזה מקום מופיע פעמיים הביטוי "לכי את מלכי עלינו", ועל מה נאמר?
 - ג. בני משפחתו של יעקב מנסים לנחמו, אך יעקב בשלו - "וימאן להתנחם". על מה נאמר ובאיזה הקשר - "כי לא אדם הוא להנחם"?
 - ד. התורה מכנה את פוטיפר 'איש מצרי'. באלו חמשה מקומות נוספים מתואר אדם כ'איש מצרי'?
- ה. בפרשה נולדים ליהודה מבת שוע שלושה ילדים - ער, אונן ושלה. התוכלו למנות שניים מבניו של שלה?

חשש ברכות לבטלה בחזרת הש"ץ // ידידיה לוי

זזה לשוון אדוני אבי הראש ז"ל בתשובת שאלה... והקהל יש להם לשתוק ולכוון לברכות החזן ולומר אמן, וכשאין תשעה בבית הכנסת המכוונים לברכת שליח ציבור - קרוב בעיני להיות ברכת שליח ציבור ברכה לבטלה...

ודברים אלו פסק מר"ן בפשטות (שם, סעיף ד, וז"ל:

כששליח ציבור חוזר התפילה הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן. ואם אין תשעה מכוונים לברכותיו - קרוב להיות ברכותיו לבטלה...

הנה בלשון צחה זו סיכם מר"ן שלש חיובים המוטלים על הציבור בעת חזרת הש"ץ, והם: א. לשתוק. ב. לענות אמן. ג. לכוין לתפילת הש"ץ.

והנה, לשתוק ולענות אמן אלו דברים מובנים, אך לא מובן מה כוונתו באומרו שעל הציבור לכוין לברכת השליח ציבור - מהי כוונה?

שמעתי מחכם אחד שכוונה זו היא כוונה ממש, היינו כמו המתפלל עצמו, שיכוין באמירת השם 'אדון הכל, היה הווה ויהיה', ובכל מילה יכוין את משמעותה. וזה דבר שחומרנו גדולה עד מאוד, וכמעט שאין אחד יכול לסבול אותו.

אך אחר כל זאת שמעתי מאחד מאברכי הכולל ביאור אחר, והוא ש"כוונה" הרי היא שימת הלב מה עניינה הכללי של הברכה. ואף שידע אדם שדבר זה גם הוא קשה ומצריך עבודה, עם כל זאת איננו כדבר הראשון. ונראה לי להביא סיעתא לדבריו ממה שכתב הרמב"ם בתשובתו הידועה בדבר החזרה (הובאה בשו"ת השמים החדשים סי' ט) שלא יעשוה מפאת קלקולי ההמון בעת ההיא, אלא יתפללו תפילה קצרה. וז"ל הרמב"ם בסופה:

אמנם אם יחזרו בהם העם ויהיו שותקים ושומעים בשעת חזרת הש"ץ התפילה, ויהיו עונים אמן אחר כל ברכה וברכה, אז נחזור לשמור הדרך הראשונה להתפלל בלחש ובקול רם...

רואים אנו שכתב הרמב"ם שיהיו שומעים התפילה, ומלשון זו נראה כי כמו שאמר מר. אמנם לא ראיתי מי מהפוסקים שמתייחס לזה במפורש.

בשבוע שעבר הייתי צריך להשלים מניין לתפילת מנחה. כאשר הגעתי למקום ונוכחתי לדעת שהיינו שם רק עשרה אנשים, פניתי לחברי למניין ואמרתי: "רבותי, מתחילים מנחה קצרה". קריאתי זאת נתקלה בהתנגדות נחרצת של הציבור, שלעומתי טען שהרי אנחנו עשרה, "ולמה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'". בשל העובדה שלא הסכמתי לדעתם, סירבתי לשמש כש"ץ, ועלה אחר במקומי והתפלל.

מאוד עניין אותי לראות היאך הקהל החרד את דבר ה' ינהג בעת חזרת השליח ציבור. והנה אני רואה אלה ברכב ואלה בסוסים, חלקם מעיינים בעלונים, חלקם בטלפון וחלקם לומדים, ועוד זה מדבר וזה בא, וכמובן חלקם מקשיבים ועונים [כמה שהדבר ניתן].

מחזה נורא זה שנגלה לעיני המריץ אותי לכתוב מאמר זה, וכך גמרתיו אומר בליבי בעזרת ה' ובלי נדר ללקט מדברי הפוסקים ולשלוח ספרים ביד הרצים, להודיע ההמון גודל המכשלה הנוראה הזו.

הנה ידוע ומפורסם לכולם, שראשיתה של חזרת הש"ץ היתה בתקנת חז"ל להוציא את מי שלא ידעו להתפלל. וכך מובא בגמ' בר"ה (לד ע"ב): "אמר להם רבן גמליאל [לחכמים], לדבריהם למה שליח ציבור יורד לפני התיבה? אמרו לו, כדי להוציא את שאינו בקי...". בענין זה נצטרך לגעת בהמשך עיסוקנו בנושא.

כדברי הגמ' כתב הטור (או"ח סי' קכד), וז"ל:

ולאחר שסיימו הציבור תפילתן יחזור שליח ציבור התפילה, שאם יש מי שאינו יודע להתפלל יכוין למה שהוא אומר ויוצא בו. וכתבו רב שיראז' רוב האי שצריך שיכוין לכל מה שאומר שליח ציבור מראש ועד סוף, כאדם שמתפלל לעצמו, ואין מפסיקין ולא משיחין... וצריך שיכוין כל יחיד ויחיד למה שאומר שליח ציבור¹....

¹ יש להדגיש שבמשפט זה מדבר הטור על אלו היודעים להתפלל, כמו שנראה בבירור מלשונו. ע"ש.

העמידה דלחש היה עוצם עיניו ואומר על פה, **וגם בחזרת הש"ץ** **היה עוצם עיניו ושומע ומתכוין לדברי הש"ץ**. והלוואי שאותם האומרים כך היו עושים חצי ממה שעשה רבנו האר"י בעת החזרה.

יש הנוהגים ללמוד בעת חזרת הש"ץ. וכבר דנו בזה הפוסקים, ולדעת רבים מהם דבר זה אסור (יעוין במשנ"ב ס' ככד והערות דרשו שם בשם הרב חיים קנייבסקי, ובשור"ת יפה שעה סי' ו, ובהסכמת הרב וולדינגר לספר שחזקו ידיו, ועוד), אם כי יש מתירים זאת.

ה. ידע הקורא, שבשור"ת המבי"ט (ח"ג סי' קצ) הביא, שבצפת בתקופתו (תקופת מר"ן והאר"י והחכמים אשר עימם) תיקנו להתפלל החזרה רק כאשר יהיו עשרים בבית הכנסת!

ודע שהיו פוסקים שרצו לחדש את תקנת הרמב"ם בתקופתנו, ולבטל החזרה כליל מפאת הדברים הנ"ל. ומה גם שכאמור לעיל תקנה זו באה להוציא את שאינם בקיאים, והיום ב"ה כולנו בקיאים ומתפללים לבד. וכבר בזמן הרמב"ם תיקן הוא וכל חכמי אותו הדור שלא יעשו החזרה, ואף אחד לא התנגד לכך, כמו שכתב רבי אברהם בנו בתשובה, יעוין שם. ולכן כתבתי הדברים האלה לא לחלוק ולא לסתור ולא ליישב, כי אם לעורר לב הציבור לעניין אשר אין איש משים לב אליו ויודע אותו כלל, והוא דברים מפורשים שפסק מר"ן, שבחזרת הש"ץ יש להקשיב לש"ץ ולענות אמן, ולולי כן נכנסים בחשש ברכות לבטלה. לכן אבקש מהקוראים להפיץ הדברים למען יודע הדבר, וה' הטוב ישלם שכרם.

טענות מסוימות חוזרות ונשנות באזני בעניין החזרה, וברצוני להתייחס אליהן בקצרה בציטוט מדברי הפוסקים, ולהאיר עיניהם בכמה נקודות שאין הדברים פשוטים כלל:

א. במה שכתב מר"ן **"קרוב להיות ברכותיו לבטלה"**, ולא כתב שברכותיו לבטלה ממש, יעוין בהליכות שלמה (הגרש"ז אוירבך, תפילה פ"ט סי' ד) שכתב, שכל זה אם היו תשעה מכוונים בברכה ראשונה. אך אם גם בברכה ראשונה לא היו תשעה מכוונים, הרי ברכותיו לבטלה ממש!

ב. מה שאומרים שיעשה הש"ץ תנאי לתפילת נדבה, גם זה אינו פשוט. יעוין מה שכתב בשור"ת חמדה גנוזה (הרב דוד שלוש, ח"ב סי' לט אות ג), וז"ל:

ומה שכתב המשנ"ב שיתנה... אינו נראה. כי בתפילת נדבה צריך לחדש בה דבר... וגם צריך להכיר עצמו שהוא זהיר וזריז ואמוד בדעתו לכיון בה מראש ועד סוף [הרא"ש]. והש"ץ אין מחדש בה דבר... גם מי הוא זה מהש"ץ שמכיר עצמו שהוא זהיר לכיון בתפילה מתחילה ועד סוף.

ג. ויש האומרים שיש בחזרה תיקונים נשגבים, ועל כן יש לעשותה. ואני הקטן אתמה, שפשוט לי עד מאוד שאם מברך החזן ברכות לבטלה אז אינו מתקן, כי אם מקלקל רחמנא לצלן. ויעוין בשער הכוונות (עמוד כג עניין בית הכנסת בסופו) שכתב וז"ל: "אבל בתפילת

אמור שיר

אָז אָגַמְר בְּשִׁיר מְזֻמָּר חֲנַכַּת הַמִּזְבֵּחַ⁵ אומר לפניך שיר מזמור על חנוכת המזבח שהוא עיקרו של בית המקדש.

גלות מצרים שהיא שורש הגלויות והגאולה ממנה:
רְעוֹת שְׁבַעַה נַפְשֵׁי⁶, וּבְיָגוֹן בְּחַי כְּלָה (נגמר),

חַי מְרַרְו בְּקָשִׁי (וימררו את חיייהם בעבודה קשה), בְּשִׁעֲבוֹד מַלְכוּת עַגְלָה (מלכות מצרים) - עַגְלָה יְפָה פָּהּ מְצָרִים. ירמיהו מו, כ),

וּבְיָדוֹ הַגְּדוּלָּה ה' הוֹצִיאָ ממצרים אֶת הַסִּגְלָה (עמ"י, שהם האוצר והסגולה של ה'), וְחִיל פְּרַעֲה וְכָל יָרְעוּ יָרְדוּ בְּאֶבֶן בְּמַצְוֵהָ.

מלכות בבל - בית ראשון, ישראל גולים לבבל:

ה' לְדָבִיר קָדְשׁוֹ - בית המקדש הִבְיָאֲנִי (הִבְיָאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרְיוֹ), וְגַם שָׁם לֹא שָׁקַטְתִּי אלא היו לי צרות ("לא שְׁלָמְתִּי וְלֹא נְחַמְתִּי וְנִבְא רָגְזִי". איוב ג, כו),

וּבְאָ נֹגֵשׁ (מלך בבל שנקרא נוגש) - וְנִשְׁאַתָּה הַמֶּשֶׁל הָזֶה על מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶמְרָתְ אִישׁ שְׁבַת נֹשֵׁשׁ שְׁבַתָּה מִדְּבַרְהָ. ישעיהו יד, ד) וְהִגְלִנִי, כִּי זְרִים עָבַדְתִּי (כי עבדתי ע"ז),

וְיִין רַעַל מִסְכָּתִי מִזְגַּתִי יִין תִּרְעֵלָה (פורענות) לעצמי, ולכן כְּמַעַט שֶׁעָבַרְתִּי כַּמַּעַט שְׁנַעַלְמַתִי בַגְּלוּת,

אך ה' ריחם עלי והגיע קץ מלכות בָּבֶל ע"י המנהיג שהעלה את היהודים הראשונים לארץ ונקרא וְרַבְבָּל וְלָקַץ שְׁבָעִים שנה מהגלות נוֹשְׁעִי.

מלכות פרס - נס פורים:

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ, בְּקֶשׁ אֲגָגִי בֶן הַמְּדַתָּא (המן בן המדתא האגגי רצה לכרות את קומתו של מרדכי היהודי הנקרא ברוש),⁷

וְנִהְיֵתָה לוֹ לְפַח וְלַמּוֹקֵשׁ (ונלכד במוקש שהכין לעצמו), וְגֵאָוְרוֹ נִשְׁבַּתָּה (גאותו

מעוז צור // מלאכי גוטמן

פרשתינו חותמת במילים **"ולא זכר שר המַשְׁקִים אֶת יוֹסֵף"** ואם לא די בכך **"וַיִּשְׁכַּחְהוּ"**. יוסף נשאר כלוא לבדו בבור החשוך... המהפך מגיע בפרשה הבאה: **"וַיְהִי מֶקֶץ שְׁנַתִּים יָמִים"** ואיתא במדרש רבה:

'קץ שם לחשך' - זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה... שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם... דבר אחר קץ שם לחשך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום...

כך בימי חנוכה **"חג האורים"** אנו מתחילים את תקופת טבת המסמלת את שיא החורף והחושך, אבל בדיוק בזמן זה הלילות מפסיקים להתארך וזמן השמש והאור מתחיל לגדול במקומם. בחג החנוכה נהוג לשיר את השיר **"מעוז צור"** בו אנו משבחים את ה' שהאיר לנו בכל התקופות והגלויות.

ע"פ האקרוסטיכון של השיר, שמו של המחבר הוא **"מרדכי"**.¹ לשיר יש מבנה מיוחד המשלב מסורת חריזה ספרדית ומסורת חריזה אשכנזית: בשתי הצלעות הראשונות יש שתי חרוזים (מסורת חריזה הספרדית), בצלע השלישית מופיע פעמיים החרוז האחרון ובצלע הרביעית מופיע חרוז חדש פעמיים וכן החרוז האחרון (מסורת חריזה אשכנזית). למשל בבית הראשון: 1. תִּי | בַּח. 2. תִּי | בַּח. 3. בַּח | בַּח. 4. מוֹר | מוֹר | בַּח.

שבח לה' על ישועותיו ותפילה לבניין המקדש ששם נודה ונשיר לה':
ה' אתה 'מעוז צור' (סלע וחוזק) וישועתי², לכן לֵךְ נָאָה לְשִׁבְתִּי.

תְּכַוֵּן - תכונן (תבנה על מכונו) בֵּית הַתְּפִלָּהִי - בית המקדש (כי ביתי בית תפילה יקרא"), וְשָׁם קָרְבַן תְּדוּדָה נִזְבַּח לַפְנֵיךְ על הישועה שתעשה לנו,
לְעַתָּה (כאשר) תִּכְבֶּינ מַטְבַּח (טֶבַח)³ מִצָּר הַמְּנַבְּחַ (מהאויב שנובח ורוצה לפגוע בנו"),

על נבוכדנצר **"הכינו לִבְנֵי מַטְבַּח"** (ישעיהו יד, כא).

⁴ הרשעים נמשלו לכלב נובח, כמ"ש **"ישועו לְעֵרֶב יַהֲמוּ כְּכֶלֶב וַיְסוּבְבוּ עִיר"** (תהלים נט, ז).

⁵ **מְזֻמָּר שִׁיר חֲנַכַּת הַבַּיִת לְדָוִד** (תהלים ל, א).

⁶ **כִּי שְׁבַעַה בְּרָעוֹת נַפְשִׁי וְחַיִּי לְשִׂאוֹל הִגִּיעוּ** (תהלים פח, ד).

⁷ ע"פ הגמרא במס' מגילה (י ע"ב): **"תחת הנעצוץ יעלה ברוש" - תחת הנעצוץ - תחת המן הרשע שעשה עצמו ע"ז דכתיב "ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים" יעלה ברוש - זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנאמר "ואתה קח לך בשמים ראש מר דורו" ומתרגמין "מרי דכ"י"...**

¹ יש משערים שהוא 'המרדכי' - **רבי מרדכי בן הלל מנירנברג** שחי בתקופה שהתחבר הפיוט (המאה ה-13 למניינם) ונפל במסעות הצלב. ר' מרדכי חיבר ספר פיוטים וקינות, ועל כולם חתם בשם: מרדכי. ויש משערים שהמחבר הוא ר' **מרדכי בן יצחק הלוי** - פייטן, שנולד באיטליה ועבר להתגורר במגנצא, חיבר פיוטים נוספים לשבתות השנה, ויש ששייכו אותו למשפחת קלונימוס - משפחת פייטנים מפורסמת. יש לציין שקיימים בתים נוספים לשיר אשר חיברו הרמ"א וגדולי ישראל אחרים ואף חתמו בהם את שם.

² שילוב לשונות הפוסקים: **"...הַצִּילֵנִי הָיָה לִי לְצוּר מְעוֹז לְבֵית מִצְדוֹת הַלְהוֹשִׁיעַנִי** (תהלים לא, ג); **הוא יקְרָאֲנִי אֲבִי אֶתָּה אֵלִי וְצוּר יְשׁוּעָתִי** (תהלים פט, כז).

³ כמו שנאמר **"כִּי יָבֹחַ לֵה' בְּבָצְרָה וְטַבַּח גְּדוֹל בְּאָרֶץ אֲדוּם"** (ישעיהו לד, ו), וכלשון שנאמרה

שבתה⁸ והפטיקה,

ראש ימיני (ראש מרדכי - "איש ימיני") נשאת, ולעומת זאת איוב - שמו מחיית, ורב בניו וקניניו שהתגאה בהם, וסיפר לזרש אשתו ואהביו "את כבוד עושרו ורוב בניו" - עכשיו על העץ תלית אותם. ואף קניניו נתלו עמו כיון שהיו חקוקים על לבו (מגילה טו ע"ב).

מלכות יון - נס חנוכה:

יונים נקבצו עלי איו (אז) בימי חשמנים - החשמונאים (ונקראו חשמונאים מלשון "חשמנים" - אנשים חשובים).⁹

ופרצו חומות מגדלי (חומות בית המקדש)¹⁰ וטמאו כל השמנים,

ומנותר נקנקים (מהקנקנים שנותרו) נעשה נס לשושנים (ליהודים) - כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות" ומצאו פך של שמן,

ובני בינה (חכמי ישראל) ימי שמונה קבעו שיר ורננים.

מלכות אדום - בקשה מה' שיקרב את הגאולה:

חשוף זרוע קדשך (גלה את כוחך), וקרב קץ - זמן הישועה כלשון הפס' "חשף ה' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים ויראו כל אפסי ארץ את ישועת אלו-להינו" (ישעיה נב, י), ובמצודות פירש שה' גילה זרועו כאדם המתכוון להילחם ולהראות גבורתו,

נקם נקמת (דם) עבדיך (ישראל שדמם נשפך כלשון הפס' "ינדע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך") מאמה הרשעה (ממלכות אדום שנקראת "מלכות הרשעה" ששעבדה אותנו בגלות).

כי ארכה (לנו) הישועה¹¹ (זמן הגלות ארך), ואין קץ (קצבה) לימי הרעה¹²,

דחה את אדמוני (מלכות אדום כמ"ש על עשו ויצא הראשון אדמוני" ועשו הוא אדום) בצל צלמוז (בצל הגהינום - צלמות¹³), הקם לנו רועים שבעה כלשון הפס' במיכה (ה, ד): "והקמנו עלינו שבעה רעים (מנהיגים) ושמנה נסיכי אדם" (ועל' במס' סוכה נב ע"ב מי הם שבעת הרועים ושמונה נסיכי אדם).

¹¹ כצ"ל, ולא כמו ששרים "חשוף..." ואומרים "ארכה לנו הישועה" דא"כ משמע שאנו כבר במצב של ישועה, והרי לפני כן מבקשים שיקרב את זמן הישועה.

¹² נראה שרומז לדברי הגמ' במס' יומא (ט ע"ב): "ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם".

¹³ בפרש' שדי מלכים ב'ה תשלג בצלמוז (תהלים סח, טו), "...אל תקרי בצלמוז אלא בצלמות" (ברכות טו ע"ב, ע"ש).

⁸ אולי נרמז כאן מה שכתב בספר המנהיג (הלכות מגילה עמוד רמד): "והמן נתלה ב"ן בניסן - זכר לדבר וישבות המן ממחרת".

⁹ מצודות ציון על הפס' "ואתיו חשמנים מני מצרים" - "עניינו גדולים וחשובים וכן חשמונאי ובניו" (תהלים סח, לב).

¹⁰ כמו שכתוב במס' מידות (ב, ג): "לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלש עשרה פרוצות היו שם, שפרצום מלכי יון. חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות".

שאלות בקיאות בבבא בתרא // הלומדים

תשובות לשאלות מהשבוע שעבר (מושגים/ביטויים שמופיעים פעמיים או יותר בבבא בתרא):

- א. אמא (5) - ח ע"א וכן י ע"ב (אימיה דשבור מלכא); ט ע"ב (משגש ארחתיה דאימיה); כ ע"א (אמו שוחה עליו); לו ע"א (דאית ליה אימא).
- ב. ירושלים - יד ע"א (כותבי ספרים שבירושלים); כא ע"א (מלמדי תינוקות בירושלים).
- ג. כורכמא דרישקא - טז ע"ב (קרן הפוך); לח ע"א (כורכמא דרישקא זביני לך).
- ד. ריש גלותא - כב ע"א (עובדא דרב דימי מנהרדעא); לו ע"א (הני דבי ריש גלותא).
- ה. זיזין - ו ע"ב (משתמש בזיזה ובכתיבה); כג ע"א (לקח חצר ובה זיזין וגוזזטראות).
- ו. רפק ביה פורתא - ג ע"א ברש"י (ד"ה והחזיק); לז ע"א ברשב"ם (ד"ה זה החזיק).
- ז. תאנים (4) - יט ע"ב ברש"י (ד"ה וחבית מלא גרוגרות); כו ע"א (דקף תאנתא בלא זימניה); כח ע"א ברש"י (ד"ה אבל בשדה האילן); כח ע"ב (תלתא פירי בחד יומא).
- ח. שחת (3) - כ ע"ב ברש"י (ד"ה אספסתא); לו ע"א (אכלה שחת); לו ע"ב ברשב"ם (ד"ה פירא רבא ופירא זוטא).
- ט. מ"ש רישא ומ"ס סיפא - כ ע"ב (סיפא אתאן לחצר אחרת); כד ע"ב (סיפא אתאן לגורן שאינו קבוע).
- י. קדירה - יט ע"א (משתכי להו לקדירה); כ ע"ב ברש"י (ד"ה ובכירה מעזיבה טפח).

שאלות נוספות - מצא היכן הוזכרו המושגים/ביטויים הבאים במסכת גיטין ובמסכת בבא בתרא:

א. דבר תורה	ה. ניצל מדינה של גהינם (פעם בגיטין ופעמיים בב"ב, אחת מהן ברשב"ם)	ח. אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא
ב. גיזי צמור (רש"י בגיטין וגמ' בב"ב)	ו. תמחוי	ט. ערק
ג. לצדדין קתני (פעמיים בב"ב, אחת מהן ברשב"ם)	ז. אמר אביי היא היא (שתי הפעמים בב"ב)	י. אריסי בתי אבות
ד. פשיעותא		

נר חנוכה בעומק עשרים אמה // המשך מעמוד השער

בחנוכה היו שני ניסים - ניצחון המלחמה על מלכות יון, והוא נחשב עדיין לנס בגדר הטבע, ונס פך השמן שהוא מוחץ לדרך הטבע. וכיון שאת ברכת "הרואה" ניתן לברך רק על נס על-טבעי, א"כ לא ניתן לברך ברכה זו על נס הניצחון במלחמה, אלא על נס פך השמן שהוא נס על-טבעי. ותיקנו לברך ברכה זו על ראית הנרות, שהן מעין מקום הנס. ולכן יש להדליק למטה מכ' אמה במקום שהעין שולטת בו, כדי שיברך במקום הראוי לברכת הרואה.

מוסיף המשך חכמה, שאת זה למד ר' תנחום מפרשת בורר של יוסף. על פי מדרש תנחומא על הפסוק: "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם" - מה ראו? ראו את יוסף, שכאשר חזר מלקבור את אביו, הלך והציץ בתוך הבור שהשליכוהו לשם, והם חשבו "לו ישטמנו אחינו...", ויוסף לשם שמים התכוון, לברך "בורך שעשה לי נס במקום הזה".

יוסף זכה לשני סוגי ניסים: נס טבעי ועל-טבעי. הנס הטבעי הוא, פרשת ירידתו למצרים. כל השתלשלות הקורות אותו מירידתו למצרים עד שנעשה למשנה למלך מצרים. שונה מזה הנס שניצל מאותו בור שנחשים ועקרבים יש בו, שהיה נס יוצא מדרך הטבע. ולכן כאשר רצה יוסף לברך "שעשה לי נס במקום הזה", לא היה יכול לברך על הצלתו במצרים שהיה נס טבעי, אלא על נס הצלתו מבור הנחשים שהוא נס על-טבעי, ולכן חזר לאותו הבור, כדי לברך שם. זה הקשר בין שני מאמרי ר' תנחום - הוא רבי תנחומא שבמדרש.

הרב קוק הסביר שדרשה זאת מבטאת את עניינו של חג חנוכה. כפי שכותבת הגמרא (ב"ק פב ע"א) שהמים משולים לתורה. וכאשר בבור אין מים, מיד נחשים ועקרבים יש בו. ללמדנו שכאשר אין באדם תורה, מיד נכנס בו דברים פוסלים אחרים. רעיון זה מתאים מאוד לחג החנוכה המציין את המאבק התרבותי של עם ישראל נגד תרבות יון שמטרתה הייתה: "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

"בכלל האמונה היא שירת החיים, שירת המציאות, שירת ההווה. והשירה היא ההשגה היותר חודרת, יותר פנימית, במעמקי מהות המושג בתוכנו הפנימי, מה שאי אפשר כלל להשגה הפרוית. על כן האספקלריא האמיתית של החיים היא דוקא בתוך שירת החיים, לא בחיי החול המתבטאים על-ידי הפרוזה"

(רא"ה קוק, אורות האמונה, עמ' 40)

נָשַׁב בְּשִׁלוֹה / ראש הישיבה, הרב אהרן פרידמן שליט"א

וּכְשֶׁנִּתְעוֹרַר נְשִׁים לֵב
שֶׁהַלְּבָיִם כָּבֵר נִבְחַו וְגָרְשׁוּ אֶת הַשִּׁיר
הַשָּׁחַר עָלָה וְהַחֲלוּם הַשָּׁחִיר
וְחִמּוּרִים עִמִּי אֶרְצוּת מְנַסִּים לְנִשְׁךְ אֶת גּוֹפִינוּ
וְאִין לֶאֱן לְבָרַח וְאִין מַה לְשָׁתוֹת פִּי הַבּוֹר רִיק
וְעַד שֶׁיִּגְיַע הַגֶּשֶׁם הַבָּא
נִצְטָרֵךְ לְהִסְתַּדֵּר עִם הַנְּחָשִׁים וְהַעֲקָרִים
שֶׁנּוֹצְרוּ שָׁם בְּחֻשְׁךְ בְּלִי אֹר.
וְכָזוֹת עוֹרֵר נְשִׁים לֵב
שֶׁהַלְּבָיִם כָּבֵר נִבְחַו וְגָרְשׁוּ אֶת הַשִּׁיר
הַשָּׁחַר עָלָה וְהַחֲלוּם הַשָּׁחִיר
וְחִמּוּרִים עִמִּי אֶרְצוּת מְנַסִּים לְנִשְׁךְ אֶת גּוֹפִינוּ
וְאִין לֶאֱן לְבָרַח וְאִין מַה לְשָׁתוֹת פִּי הַבּוֹר רִיק
וְעַד שֶׁיִּגְיַע הַגֶּשֶׁם הַבָּא
נִצְטָרֵךְ לְהִסְתַּדֵּר עִם הַנְּחָשִׁים וְהַעֲקָרִים
שֶׁנּוֹצְרוּ שָׁם בְּחֻשְׁךְ בְּלִי אֹר.

בּוֹאוּ וְנִשְׁבּוּ יַחְדָּיו בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ הַמְּלֵא חֲלוֹמוֹת
שֶׁל צְעִירִים וְזִקְנִים הַמְּבַקְשִׁים לְעֶצְמָם גְּדוּלוֹת וְנִצְרוֹת
וְמִיד בְּאוֹר יוֹם נְגִיף חֲלוֹנוֹת וְתַרְסִים וְנִסִּיט וִילוֹנוֹת
כְּדִי שֶׁהַחֹשֶׁךְ מִבְּחוּץ לֹא יִצְלִיחַ לְהִבִּיט
אֶל אוֹר חֲכָמָתְנוּ וְיִתְרַנֵּה חֲתוּמָה
וְאוֹתְנוּ לֹא יוּכַל לְהוֹצִיא מִתּוֹךְ מְשַׁקְפֵי מְצִיאוֹת מְדָמָה
וְרַק בְּלִילָה כְּשֶׁנִּשְׁעֵלָה עַל יְצוּעַ לְבָנוּ
נַחֲלֵם אִיךְ כָּלֵם שָׁם בְּחוּץ חֲגִים בְּמַעְגַל בְּלַעֲדֵינוּ
וְאִנְחָנוּ בְּאִמְצַע, וְכָלֵם שָׁרִים לָנוּ שִׁיר שֶׁאִינָנוּ יְדוּעַ

// מְחִזָּה //

מְעִשָּׂה יוֹסֵף / בן בלימה

בית יעקב

איש מגיע לקראתו

האיש מדבר אל עצמו

יעקב: יוסף, בני יחידי אשר אהבה נפשי,

איש: האם קראתני, איש?

האיש: הוא איננו יודע את אשר יקרה,

הראית אחיך לאן הלכו עם צאני,

הזקוק אתה לעזרתך?

כי חושב הוא שרצון אביו הוא עושה.

וגם שכינה לקחו מאיתי¹,

אך רק עצת א-להים הוא ממצה,

וגעגועי להם כבוד, כאבן אשר גללתי בבית ארמי.

ואת חיי וחיי משפחתו ישנה.

יוסף: אבי, הלכו הם לרעות הצאן,

איש: יוסף אדוני, אחיך אתה מבקש.

אכן יעבור מסע תחילת הגולה⁴,

אשר לך בשכס, מקום סכנה ולצון².

ללמוד עם אחיו יחדיו לקרב גאולה,

עם איזה אחים רצונך ליפגש?

ולא להפריד מאחיו האחוזה,

האם אחיך אשר עם הצאן,

יעקב: לך נא ראה בני שלומם ושלום הצאן,

אך זאת יזכה בעוד עשרים ושתים שנה.

או חלומותיך אשר תראה בחיזיון?

והשיבני דבר, לפני אשר תיפח רוחי מצער ויגון.

יוסף מויל דמעה

יוסף: אעשה כדברך, אבי.

וממנו ילמדו שאר בני ישראל,

שדה

יוסף: יסלח לי ריבוני,

לאהוב כל אחד מבני אשר מקלות פיצל,

כי ממני מנעת תשובתי.

יוסף: היכן נמצאים הם אחי?

ואז נשמתם יחדיו תיכלל³,

לא אדע מה ארצה,

עזרני נא א-לוהי א-ל חי,

ויבנו יחדיו בניין אריאל.

רק רצון אבי אני עושה.

למען אשיב אבי את דבְרִי!

⁴ רש"י: "לקיים עצה עמוקה", וכעין זה בזהר בראשית דף קפד ע"א.

⁵ כמו שאומרים לפני התפילה: "הריני מקבל עלי מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך, והריני אוהב וכו'...". וכן כתב בדרך מצוותיך, מצוות אהבת ישראל, שנכללות הנשמות להיות יחדיו.

³ ראה עיקר שפתי חכמים שם, שידע שהוא מלאך.

¹ זוהר בראשית דף קפג ע"ב: "לאסגאה עמהון שכינתא דאיהי עימהון שרייא".

² רש"י ד"ה ויבא שכמה - "לפורענות", ועיין רש"י ד"ה לרעות את צאן.

